

זיכרון
בסלון

ערכת
מארח
2015

בקצרה

מבנה הערב: * אנו ממליצים שמשך האירוע כולו לא יעלה על שעתיים וחצי.



חלק שלישי :
דיון
כשעה – שעה וחצי

חלק שני :
קטע מעבר
קריאה, נגינה, שירה, הקרנת
סרטון
כרבע שעה

חלק ראשון :
מפגש עם איש עדות
כחצי שעה עד שעה

זיכרון בסלון נולד מתוך ההבנה
שהזיקה שלנו ליום הזיכרון לשואה
ולגבורה הולכת ונחלשת.

הפרויקט נועד לייצר דרך נוספת לציין
את היום הזה, דרך אשר תאפשר חיבור
מחודש ורלוונטי יותר לציון אירועי
הזיכרון ולתפיסה הכללית שלנו את
השואה.

את מי להזמין?

אנו ממליצים להתבסס על המעגל החברתי
הקרוב, אך לא רק עליו. כדי לחוות ערב מעניין
ומעורר מחשבה, כדאי לנסות וליצור פורום
מגוון ולא להסתפק רק במוזמנים "קלאסיים".
אפשר לפנות למעגלים חברתיים שונים כמו חברי
ילדות, לימודים, עבודה וצבא; או להרכיב את
רשימת המוזמנים משילוב "חבורות" של אנשים
שונים, ולא רק של המארח.
*הזמנת הורים או מכרים אחרים שהם בני ה"דור
השני" תוכל לספק לערב נופך ייחודי ומשמעותי,
אך יש לקחת בחשבון שהבדלי הגילאים
והתפיסות עשויים לקחת את הדיון לכיוון
שונה משתכננתם.

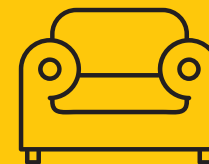
כמה חברים להזמין?

כמות האורחים בסלון תלויה
ברצון וביכולת שלכם לארח.
מספר המשתתפים המומלץ,
מניסיון העבר, הוא בין 15
ל-40. הרעיון הוא לאפשר שיח
מגוון ומאתגר אך לא לאבד את
המסגרת הביתית.

הוצאת "הקדושה" מהמפגש:

אווירה בלתי פורמאלית תתרום
להצלחת הערב. אין צורך
בחולצות לבנות, לא עומדים
דקת דומיה, נושאי השיחה
לא חייבים להיות "פוליטיקלי
קורקט" ואף מוטב שכך. אנו
ממליצים לדאוג לכיבוד קל
ולוודא שהסביבה הפיזית שבה
אתם מארחים תהיה נוחה,
חמימה ופתוחה ככל שניתן.

מהלך הערב



שיחה עם איש עדות

זיכרון בסלון מאפשר לניצולי שואה לספר את סיפורם, להשמיע ולהישמע. לטעמנו, אין חשוב מכך. זו חובתנו המוסרית, על מנת שנוכל לזכור ולהתנהל בעתיד בצורה מפוכחת ומודעת יותר. בנוסף, זוהי זכות גדולה להשתתף בשיח אינטימי וייחודי שכזה. ישנם ניצולי שואה רבים אשר אינם מצויים בקו הבריאות (פיזית או נפשית). הדבר יכול לבוא לידי ביטוי באופן התבטאות לא קוהרנטי וגם בבלבול במהלך מתן העדות. יש לזכור כי זהו מעמד מרגש וכואב עבורם, לכן גם מי שנמצא בקו הבריאות עלול לחוות בלבול מעין זה. על



קטע מעבר

מטרתו של קטע המעבר היא לרכך את האווירה הכבדה שעשויה להשאיר אחריה השיחה עם איש העדות. אנו ממליצים, כחלק מהחווייה השיתופית של הערב, להציע מראש למשתתפים את האפשרות לקחת חלק פעיל בשלב זה של הערב באמצעות הקראת קטע קריאה, נגינה, שירה וכדומה. ליתר ביטחון, אפשר להכין מראש קטע וידאו או כל קטע מתאים אחר.

דיון

הדיון חייב להתנהל על ידי מנחה, אך את התפקיד הזה לא צריך בהכרח למלא המארח. הדבר נתון לשיקול דעתכם. התנהלותו של המנחה קריטית להצלחת הדיון, אך חשוב לזכור שעיקר תפקידו הוא הכוונת השיח ולא השתלטות עליו. כמנחה, יש להיזהר מהבעת עמדה נחרצת ולאפשר לכל הנוכחים להתבטא באופן חופשי תוך שמירה על אווירה לא שיפוטית ומקבלת, גם כלפי אמירות שנויות במחלוקת.

מנחה טוב הוא מנחה קשוב שמצליח לנווט את הדיון בהתאם לנאמר על ידי



המשתתפים. מנחה שלא יקשיב ויפנים את תוכן הדברים הנאמרים על ידי המשתתפים יתקשה להוביל דיון פורה ומשמעותי. כדי לעזור לאורחים להיפתח, אפשר לשתף בתחושה אישית ובאמצעותה להציג שאלה לדיון. לדוגמה: "בכל שנה אני מרגיש אשם על כך שאני לא מתחבר ליום הזה במתכונתו המקובלת, האם אני היחיד כאן שמרגיש כך?" חשוב להיות ערניים ולשים לב לאופן שבו מתפתח הדיון. אם אתם מרגישים שנושא מסוים מיצה את עצמו, כדאי לחדד את השאלה או להוביל את השיח למקום אחר. כדי להקל



דיון (המשך)



על עצמכם את מלאכת ההנחיה, מומלץ מאוד להתכונן

מבעוד מועד עם מבנה רצוי של הדיון, תוך ניסיון לצפות חלק מהדברים שייאמרו ואת האופן שבו יהיה ניתן לנתבם לשיח פורה. עם זאת, חשוב שהמבנה יהיה גמיש ויאפשר לכם לנהל את הדיון, גם אם הנושאים והתגובות שיבטאו המשתתפים שונים ממה שציפיתם לו.

השיח שיתקיים בדיונים צפוי להיות מעורר מחלוקת. אין בכך כל בעיה. נהפוך הוא. רצוי שדיון משמעותי יכיל מחלוקות. המנחה לא צריך לנסות להשתיק מחלוקות, אלא רק לנווטן בחכמה ולוודא כי הן אינן מובילות את הדיון לאווירה שלילית, שתחסום אפשרות להמשך שיח פורה. גם

כאן, לא מדובר במשימה קלה אבל מומלץ מאוד לא להימנע מהאתגר.

מתוך הניסיון שצברנו בשנים האחרונות ולאחר מפגשי התייעצות עם מומחים בתחום, הגענו לידי מסקנה שדיון מוצלח חייב להתחיל ממקום של הסכמה. יצירת מכנה משותף ראשוני תאפשר התמודדות עם המחלוקות שיצוצו בדיון על גבי קרקע יציבה, ותסייע לנכונותם של המשתתפים להקשיב ולקבל דעות השונות מעמדות הבסיס שלהם. בשל כך, כל נושאי הדיונים המוצעים לכם בקובץ זה בנויים במבנה הפותח את השיח בסוגיה שאינה שנויה במחלוקת. לרוב מדובר בהצהרה מקובלת או בעובדה ידועה והקהל מתבקש להתייחס אליה או לשתף בתחושותיו. כאשר אתם בוחרים את נושא

הדיון המועדף עליכם, ודאו כי זיהיתם שחלק הפתיחה הראשוני מבקש ליצור הסכמה קבוצתית, מעין "חימום מנועים", לקראת השלבים המאתגרים יותר בהמשכו של הדיון.

בכל הנוגע לנושאי הדיון המוצעים במערך זה, חשוב שתדעו את הדברים הבאים: מדובר בהצעות בלבד, אבל אנחנו מאוד ממליצים לאמץ אחת מהן לערב שייערך אצלכם. הנושאים המוצעים נבחרו לאחר מחשבה רבה, התייעצות עם מומחים ובעיקר ניסיון שנצבר מערבי זיכרון בסלון בשנים קודמות. יחד עם זאת, חשוב שתתאימו את מבנה הדיון למשתתפים הספציפיים ולאווירה הייחודית שתשרור בערב שייערך אצלכם. כל אחד מהדיונים המוצעים מורכב

ממספר שלבים שנבנו בשיטת "מן הקל אל הכבד". הקפידו להוביל את הערב בהתאם לשלבים אלה, אך זכרו שאין צורך – וגם לא ניתן – להציג למשתתפים את כל השאלות המופיעות בכל שלב. לעתים תהיה זו שאלה בודדת שתעורר דיון עמוק ומומשך אשר יחייב לעבור מיד לשלב הבא של השיחה. זה לגמרי בסדר, כל עוד אתם מבינים מראש את רעיון ההדרגתיות שעל פיו נבנה הדיון המוצע, וחשים תוך כדי הערב, שגישה זו מיושמת בדיון שלכם.

צצות לכם בראש שאלות מתאימות לנושא שבחרתם אשר אנחנו לא חשבנו עליהן? מעולה. רק ודאו כי אתם משבצים את השאלה בשלב המתאים וכי היא אינה גורמת לסטייה מוחלטת מהדיון.

אגב סטייה מוחלטת מהדיון, התרחשות שכזו לרוב אינה מוצלחת, אבל לעתים ההיפך הוא הנכון. הכי חשוב, כאמור, הוא להיות כל הזמן עם אצבע על הדופק ולנווט את השיחה בהתאם לתנאי השטח.

מבורך ומומלץ להשתמש בעזרים חיצוניים – קטעי קריאה, סרטונים ותמונות. שיבצנו כמה בנושאים המוצעים, אבל הרגישו חופשי להביא נוספים משלכם. לאחר כשעה לכל היותר, הקפידו לנווט את הדיון ולהתקדם אל עבר שאלות הסיכום. יחד עם זאת, זכרו כי אין כל צורך שהשיחה תסתיים במסקנות חד משמעיות. ניתן ואף רצוי שהדיון ייחתם עם מחשבות וסימני שאלה, אותם ייקח כל אחד מהמשתתפים לביתו ולהמשך חייו.

יצירת קשר עם איש העדות והזמנתו לערב

לאחר שקיבלתם את פרטי איש העדות, יש ליצור איתו קשר ראשוני בטלפון. במידת האפשר מומלץ לקבוע פגישה מקדימה עם איש העדות, מספר ימים לפני הערב עצמו ולהציג בפניו את המפורט מטה. במקרה שלא מתאפשרת פגישה מקדימה יש לעשות את ההכנה בטלפון.

מאחר שמדובר באירוע לא שגרתי, רצוי לתת הסבר מקדים על הקונספט הייחודי של המפגש. חשוב לציין היכן יתקיים המפגש ולהדגיש כי תהיה הסעה הלך ושוב עבורו למקום (הערה חשובה: במידה שהערב מתקיים בבניין ללא מעלית יש לציין זאת ולוודא בנימוס ובעדינות יכולת לעלות במדרגות).

יש לוודא את הכתובת ממנה יש לאסוף את איש העדות. כדאי להשאיר לאיש העדות שם ברור ומספר טלפון ליצירת קשר במידת הצורך.

מומלץ שאיש העדות יעזוב לאחר העדות. בשלב הדיון עשויים לעלות תכנים שעלולים להיתפס כלא נעימים עבור ניצול שואה. כמו כן, נוכחותו של ניצול שואה עלולה לחסום את חופש הביטוי של האורחים וליצור אווירה מאופקת ומנומסת מדי. יש לשוחח על כך מראש עם איש העדות.

לאנשי עדות יש סיפור מרתק ומורכב, אך במהלך המפגש יתאפשר לשמוע רק חלק ממנו. חשוב להסביר לאיש העדות כי הערב כולל חלק נוסף וכן את מסגרת

הזמנים. ניתן לקבוע מראש באיזו שעה תצא ההסעה חזרה וכך לתחום את הזמן שבו איש העדות נוכח במפגש.

בשיחה הראשונית עם איש העדות, אנו ממליצים לקבוע עמו מועד לשיחה נוספת, שתתקיים יום-יומיים לפני המפגש עצמו במטרה להזכיר לו את פרטי הערב וכדי לקבוע שעת איסוף מדויקת.

יש לזכור כי מדובר ביום מאוד לא פשוט עבור ניצולי השואה. יש לנהוג בהם בכבוד וברגישות יתרה, ולתת להם תחושה טובה ונעימה. תעודת ההוקרה שתוענק לאיש העדות בסוף הערב תסייע להעצים את תחושת השליחות וההערכה, ועל לכן חשוב לזכור להכינה מבעוד מועד.

פתיחת הדיון בבתים בהם מתקיים זיכרון בסלון בפעם הראשונה

אנו ממליצים לפתוח את הערב בשאלה
”למה אנחנו כאן”, בשיח על הרעיון שעומד
מאחורי התכנסות בסלון ביום השואה.

שאלות מכוונות: אם לא הייתם כאן, איך
הייתם מציינים – אם בכלל – את היום
הזה? מדוע להמציא מפגש כמו זיכרון בסלון
ולא לקחת חלק בטקס ממלכתי או לצפות
בשידורי הטלוויזיה? האם אני מרגיש אשם
על הדרך שבה אני מתנהל ביום הזיכרון
לשואה? האם נכון לציין את היום הזה אחרת
או למלא אותו בתוכן שונה מהנהוג ביום?

שימו לב כי הדיון המוצע ”זיכרון השואה –
אז, היום ובעתיד” הוא המומלץ למפגש שבו
רוב האורחים משתתפים לראשונה בערב
זיכרון בסלון.

שיחה ראשונה : שואה בכל מקום

מבוא:

בשיחה זו נדון במקומה של השואה ביום-יום הישראלי, החל מהשימוש בשואה בסלנג ובהומור ועד לשימוש בה לצורך ביסוס או העצמת מסרים ציבוריים-פוליטיים. ננסה תחילה לזהות איפה אנחנו נתקלים בשואה בשגרת חיינו, לאחר מכן נשאל מהם לדעת משתתפי הערב גבולות השימוש בשואה בהומור, וכן האם ועד כמה לגיטימי להשתמש בשואה ככלי לקידום עמדות חברתיות ופוליטיות. לבסוף, ננסה להבין האם השימושים השונים שנעשים בשואה ובזכרה מוזילים את ערכה ופוגעים בכבוד לו היא ראויה, או שהם דווקא מנכיחים אותה ועל כן שומרים על הרלוונטיות שלה.

ממה מתחילים?

השיחה תפתח בשאלה איפה אנחנו פוגשים את השואה בחיי היום יום שלנו. בשלב זה נשאף לפתח דיון על המפגש התדיר עם השואה בזירות שונות של חיי היום-יום: בשפה, בהומור, בפוליטיקה וכו'.

שאלות אפשריות לקידום הדיון בשלב זה:

עד כמה השואה נוכחת בחיי היום יום שלנו? האם השימוש בביטויים כמו "נאצי" ו"שואה" בשפה המדוברת הם בעייתיים? כשנאמרים ביטויים "שואתיים" בשיח יום יומי (שאינו קשור לשואה), האם – באופן אישי – זה עושה לכם משהו בבטן? האם הגענו למצב בו השימוש בביטויים אלה הוא תדיר עד כדי כך שכבר לא מורגשת בעייתיות? (מומלץ לעודד את הקהל לשתף בחוויות ובתחושות אישיות).

←

השלב השני של השיחה יעסוק בניסיון להגדיר כללי "מותר ואסור" בנוגע לשימוש בשואה בתחומים שונים של חיינו, תחילה בתחום קליל יחסית – הומור. שלב זה ייפתח בהקרנת סרטון של קטעי הומור שונים הנוגעים לשואה (לצרף). לאחר הצפייה המשותפת בסרטון תוצג השאלה איפה ומתי לגיטימי להזכיר ולהשתמש בשואה בחיי היום יום. בשלב זה יש לבקש ממשתתפי הערב לנסות ולאפיין מתי ראוי ומתי לא ראוי לעשות שימוש בשואה.

שאלות אפשריות לקידום הדיון בשלב זה: האם בכלל מותר לצחוק על השואה, או שזה מחוץ לתחום? האם למישהו מכם קשה לשמוע הומור על השואה? האם לקומיקאים יהודים יש זכות לצחוק על השואה? או שאולי דווקא לקומיקאי יהודי אסור לצחוק על הטראומה שעבר עמו? האם צריך להבחין, לעניין השימוש בשואה, בין הומור שנועד להעביר מסרים חברתיים (למשל, המערכון של החמישייה הקאמרית, שמדבר על התחושה

הישראלית של "מגיע לנו", בגלל השואה) לבין הומור סתמי (למשל, המערכון של לואי סי. קיי, שמשווה בין היטלר לריי צ'ארלס מבלי לנסות לייצר מסר מהותי)? האם שימוש בלקסיקון שואתי בשפה המדוברת מוזיל את זיכרון השואה, או שאולי תהליך של הטמעת מילים "שואתיות" – כביטוי למעשים קשים ואכזריים – דווקא יסייע לשמר את הזיכרון?

←

בשלב השלישי ננסה לנהל דיון דומה לזה שהתנהל ביחס לשימוש בשואה בהומור, אלא שהפעם נדון בשימוש בשואה ככלי לקידום מסרים בתחומים יותר טעונים, כמו פוליטיקה. נבדוק עם המשתתפים האם מבחינתם לגיטימי להשתמש בשואה בתחום הפוליטי והמדיני לשם קידום מסר או אידיאולוגיה.

דוגמאות שיסייעו בפיתוח הדיון: השימוש בשואה בהקשר להתחמשות איראן בנשק גרעיני; פעילי שמאל קיצוני ופעילי ימין קיצוני, כל אחד בהקשר הרלוונטי, המשווים את חיילי צה"ל לנאצים; טבעונים שמשווים את תעשיית הבשר לשואה; שימוש בטלאי הצהוב בהתנתקות ובמחאה על סגירת בית הספר החרדי בעמנואל; ההשוואה שעשה המחזאי והסופר יהושע סובול בין

מפלגת הבית היהודי למפלגה הנאצית בעקבות סיסמת הבחירות "מפסיקים להתנצל". לאחר המעבר על הדוגמאות השונות ניתן לשאול את המשתתפים האם יש הבדל בין שימוש אחד לשימוש אחר? האם יש מקרים שמרגיזים אתכם יותר מאשר אחרים? מדוע?

←

השלב האחרון של השיחה יתמקד בניסיון לענות על השאלה האם נכון להוקיע את השימוש היום יומי בשואה, או שמא לתופעה זו יש (או יש פוטנציאל להכיל) גם פן חיובי. חלק זה הוא השלב המסכם של הדיון, ועל המנחה לנסות ולקדם שיח המתאפיין בהתכנסות והסקת מסקנות מכל שלבי הדיון, תוך שימוש בדברים שנאמרו על ידי המשתתפים.

שאלות אפשריות לקידום הדיון בשלב זה: האם השואה "קדושה"? (כלומר, האם מדובר באירוע שמפאת נסיבותיו וחשיבותו לא ראוי להשתמש בו לצורך קידום רעיונות ומסרים שונים? האם בכלל ראוי לבחון את האופן שבו אנו זוכרים ומלמדים את השואה?); מה אנחנו מרוויחים מהשמירה על ה"קדושה" של השואה? מה מפסידים ממנה? אולי דווקא השימוש היום יומי בשואה – הן בשפה, הן בהומור והן בפוליטיקה – מסייע לנו לגזור לקחים ותובנות ממנה, ועל ידי כך מנציח את הזיכרון? האם השימוש היום יומי בשואה הוא

"הנגשה" או "הוזלה" של השואה? האם צריך להציב גבולות לאופן שבו נעשה שימוש בשואה בחיי היום יום? האם בכלל ניתן לעשות זאת, גם במידה ונרצה? (כדאי למשל, לבדוק עם המשתתפים את עמדתם לגבי הצעת החוק לאיסור השימוש בסמלים ובכינויים נאצים).

* הארה: אין כל צורך שהשיחה תסתיים במסקנות חד משמעיות. ניתן ואף רצוי שהשיחה תסתיים עם מחשבות וסימני שאלה, אותם ייקח כל אחד מהמשתתפים לביתו ולהמשך חייו.

מתוך הצעת החוק:

שימוש בסמלים נאצים שלא במסגרת או למטרת לימוד, תיעוד, עבודה מדעית או דיווח היסטורי – אסור.

שימוש בכינוי נאצי, בעל פה או בכתב כלפי אדם, קבוצת בני-אדם, תאגיד, מוסד או גוף כלשהו שלא במסגרת או למטרת לימוד, תיעוד, עבודה מדעית או דיווח היסטורי – אסור.

העלבת אדם על ידי הבעת משאלה, תקווה או ציפייה להגשמת מטרות הנאצים, או הבעת צער או מחאה על שלא הוגשמו במלואן – אסורה.

לא יעשה אדם שימוש בלתי הולם בסמל השואה.

העובר על חוק זה, דינו – מאסר חצי שנה וקנס של עד 100,000 שקלים חדשים.

מתוך דברי ההסבר להצעת החוק:

”למרבה הצער, תופעת השימוש בסמלים

ובכינויים נאציים הולכת וגוברת בשנים

האחרונות. הקלות הבלתי נסבלת בה נעשה

שימוש יום-יומי במושגים אלה כחלק מהשיח

הציבורי והפוליטי ותוך זלזול מופגן ברגשות

ניצולי השואה וצאצאיהם, ראויה לכל גינוי.

במציאות בה אנו חיים יש חשיבות לעיגון

האיסורים על השימוש בסמלים מתקופת

השואה והנאציזם בחקיקה, על מנת למנוע

את התפשטות התופעה.”

שיחה שנייה: זיכרון השואה - אז, היום ובעתיד

מבוא:

בשיחה זו נתמקד בשינויים ובתמורות שחלו לאורך השנים באופן שבו החברה הישראלית תופסת וזוכרת את השואה. בתחילת הדיון נבדוק עם המשתתפים מהן תחושותיהם כלפי יום השואה במתכונתו הנוכחית – הטקסים הממלכתיים, הצפירה והסרטים בטלוויזיה. לאחר מכן, נציג בפני המשתתפים (על קצה המזלג) את האופן שבו נתפס יום הזיכרון לשואה בחברה הישראלית לאורך השנים, מקום המדינה ועד היום. בשלב הבא, ננסה לעמוד על מאפייניו של יום השואה ושל תפיסת השואה בישראל בימינו, ולבסוף נדון בשאלה כיצד נרצה שייראה יום הזיכרון לשואה בעתיד.

ממה מתחילים?

השיחה תפתח בשאלה הבסיסית ביותר, והיא – למה הגעתם לכאן הערב. בשלב זה ישתפו המשתתפים בתחושותיהם בנוגע ליום הזיכרון לשואה, ומנחה הערב יפתח דיון באשר לאופיו של יום הזיכרון במתכונתו הנהוגה כיום.

שאלות אפשריות לקידום הדיון בשלב זה:

האם אתם מתחברים לטקסי הזיכרון הממלכתיים? האם היחס שלכם והתחושות לגבי הטקסים הממלכתיים השתנו לאורך השנים? האם אתם נוהגים לצפות בסרטי השואה שמוקרנים לאורך היום? מה המחשבות שרצות בראש בזמן הצפירה? האם יש כאן מישהו שיום השואה יכול "לעבור לידו" מבלי שירגיש? האם יש משהו שחסר לכם ביום השואה במתכונתו הנוכחית?

←

השלב השני של השיחה ייפתח בשאלה האם היחס של המשתתפים כלפי השואה השתנה במהלך השנים. לאחר הצגת השאלה הראשונית וסבב מענה קצר, ישתף המנחה את הקהל בסקירה בסיסית אודות תמורות שחלו בזיכרון השואה לאורך שנות קיומה של המדינה

(מומלץ להציג על גבי בריסטול או לוח, ראו עמוד 10)
לאחר סקירה של תיאור המגמות, המנחה ישוחח עם המשתתפים על כך שזיכרון השואה ותפיסת השואה הם דינאמיים ומשתנים – המקום שתפסה השואה בחברה הישראלית בימי קום המדינה אינו דומה למקום שאותו היא מילאה בשנות ה-60 ולמקום שאותו

היא ממלאת כיום. המשך הדיון יתבסס על ההבנה שתפיסת השואה היא דינאמית ומשתנה, כי יום השואה כפי שהוא מוכר לנו כיום מהווה נקודה מסוימת על רצף זמן, וכי בעתיד יתפתחו ככל הנראה מגמות חדשות ושונות של מאפייני הזיכרון.

←

השלב השלישי של השיחה יתמקד בדיון על תפיסת השואה וזכרה כיום, ועל אופיו של יום השואה במתכונתו הנוכחית הנהוגה. חלק זה יתמקד בניסיון להבין כיצד מתאפיינים יום השואה ואירועי הזיכרון בישראל של 2015. בשלב זה רצוי מאוד לחזור לתשובות שניתנו בחלק הראשון של הדיון, אודות הסיבה להגעת המשתתפים לזיכרון בסלון. יש לנסות ולעמוד על המאפיינים החיוביים והשליליים בתפיסת השואה כיום הבדל בין שימוש אחד לשימוש אחר? האם יש מקרים שמרגיזים אתכם יותר מאשר אחרים? מדוע?

שאלות אפשריות לקידום הדיון בשלב זה:

מהן הנקודות החיוביות בזיכרון ובתפיסת השואה כיום? (תשובות אפשריות: מודעות ציבורית גבוהה לניצולי השואה; היותו של יום השואה חלק מהקונצנזוס הישראלי).

מהן הנקודות השליליות? האם יום השואה כיום נגיש לכל חלקי האוכלוסייה (האם הוא למשל נותן ביטוי מספק לבני עדות המזרח? לעניין זה מומלץ להשתמש ב**קטע מתוך הסדרה "זגורי אימפריה"** החל מהדקה ה-40:11) האם ייתכן כי זיכרון השואה כיום תלוי יתר על המידה בניצולי השואה עצמם? האם יום השואה כיום אינו יום "פאסיבי" במהותו (השתתפות בטקסים; צפייה בטלוויזיה), כזה שלא דורש מאתנו התבוננות פנימית עמוקה?

←

השלב האחרון של הדיון יתכנס לשאלה מרכזית מסכמת והיא – איך היינו רוצים שייראה יום הזיכרון לשואה בעוד עשרים ושלשים שנה?

שאלות אפשריות לקידום הדיון בשלב זה: איך יראה יום שואה נטול ניצולי שואה? איך יתעצב זיכרון השואה של ילדינו, שלא יזכו לפגוש בניצולי שואה? האם ראוי, בעוד שנים רבות, לציין את יום השואה כיום חג המסמל את הישרדותנו (כמו פורים למשל)?

* מערך זה מומלץ במיוחד לערב שבו רוב האורחים משתתפים בזיכרון בסלון בפעם הראשונה.

תמורות בזיכרון השואה

שנים	1960-1940	1980-1960	2015-1980
מאפייני זיכרון השואה	השתקת הניצולים ועברם גיוס השואה לבניין אתוס לאומי הגדרת הגבורה	הגבורה היא נחלת הקורבנות כולם זיכרון השואה תופס מקום מרכזי בשיח הציבורי	התמקדות בפרט (בניצול או בקורבן הבודד) ובסיפורו עיסוק בשואה מופיע לראשונה בתרבות הפופ שימוש בשואה ככלי לקידום מסרים אקטואליים
מאפייני ההנצחה	טקסים התקיימו ברמה מקומית- קהילתית	טקס ממלכתי ברחבת "יד ושם"	הפורמט הטקסי הממלכתי מועתק למוסדות חינוכיים ומסגרות שונות. מתפתחים טקסים אלטרנטיביים
אירועים משפיעים	משפט קסטנר 1957- פתיחת "יד ושם". חיקוק חוק יום הזיכרון לשואה ולגבורה 1959	משפט אייכמן 1961- טבח הספורטאים במינכן 1971-	תחילתו של מפעל המשלחות לפולין
ביטויים להמחשת התקופה	"כצאן לטבח"	"משואה לתקומה" "לזכור ולעולם לא לשכוח"	"לכל איש יש שם"

שיחה שלישית : זכויות וחובות

מבוא:

שיחה זו תתמקד בדיון ובמחשבות אודות הלקחים הנגזרים מהשואה. תחילה נתעסק באפיונו של האירוע ההיסטורי המכונה שואה – בכל הנוגע למימדיו, אכזריותו ותקדימיותו. בהמשך נבקש לברר עד כמה ובאיזה אופן משפיעים מאפייני האירוע הללו על המסרים והערכים החברתיים שנגזרים ממנו. כמו כן נשאל האם חשוב להדגיש את האכזריות והמימדים במסגרת מפעל הזיכרון. לבסוף, ננסה להבין מהן למעשה התובנות והמסרים שנלמדו והוטמעו בנו כחברה בשל השואה. נשאל מהן הזכויות המוקנות לנו בשל השואה וכן נשאל האם קיימות גם חובות המוטלות עלינו בעקבותיה, כפרטים וכחברה, ומהן.

ממה מתחילים?

השיחה תפתח בשאלה האם השואה היא מעשה אנושי. נבקש להבין תחילה את תחושות המשתתפים בנוגע לאקט ההשמדה ובנוגע לאחראים לו. לאחר סבב מענה קצר מצד המשתתפים ודיון קצר בסוגיה, יש לפתח דיון אודות מימדיה ועוצמתה של השואה כאירוע השמדת העם המאורגן, האכזרי והקטלני ביותר בעת המודרנית. הרעיון העומד מאחורי שלב זה הינו ליצור הסכמה ראשונית בקרב קהל המשתתפים על עוצמת האירוע ועל חשיבותו – הן בהיסטוריה היהודית והן בהיסטוריה האנושית כולה (כמובן שלא נדרש להגיע להסכמה על עצם השאלה האם מדובר באירוע אנושי או לא). כל זאת כדי ליצור תשתית מחשבתית לקראת השלבים הבאים

שאלות אפשריות לקידום הדיון בשלב זה:

האם השואה היא מעשה אנושי? האם ניתן לעכל את המחשבה שמכונת ההרג האימתנית הזו הייתה פרי יצירתם של בני אנוש? האם השואה היא התגלמות של רשעות אנושית במלוא כוחה או שאולי היא ממחישה את חולשתם וקהות חושיהם של בני האדם (שאלה זו מכוננת דווקא לניתוח התנהגותו של העם הגרמני – העובדה שהמליך עליו את היטלר כמנהיג האומה, היעדר ההתקוממות הפנימית נגד שלטונו והעובדה שרובבות מבני העם הגרמני שירתו בשורות הצבא הנאצי)? האם זכור בהיסטוריה המודרנית אירוע השמדת עם בקנה מידה דומה לשואה? מה המאפיין הבולט או האכזרי ביותר במפעל ההשמדה הנאצי? האם אירוע דומה יכול להתרחש שוב כיום?

שאלות אפשריות לקידום הדיון בשלב זה:

במידה שקיימת הסכמה בקהל על חשיבות הדגשת המימדים והאכזריות חסרי התקדים של השואה – למה בעצם כל כך חשוב לנו להבליט את המאפיינים האלה? מה זה נותן? האם אין מאפיינים אחרים בשואה שכדאי לתת להם את הבמה? האם האזכור הבולט של "מאפייני הרשע" במפעל הזיכרון מותיר מקום להעברת מסרים מהותיים הנלמדים מהשואה? מה אנחנו רוצים שילדינו יידעו על השואה? במידה שתישמע בקהל דעה

בשלב השני של השיחה נתמקד בשאלה עד כמה חשוב להדגיש את מימדיה ואכזריותה של השואה במסגרת אירועי הזיכרון. ננסה להבין האם הבלטת "מאפייני הרשע" (כאמור – אזכור חוזר של מספרי הקורבנות, תיאור שיטות ההרג והצגתן וכו') היא הכרחית על מנת שנמשיך לזכור את השואה; נשאל האם ניתן לגזור גם מסרים חברתיים/ערכיים/לאומיים מהשואה כאשר אותם "מאפייני הרשע" נוכחים כל כך במפעל הזיכרון, או שאולי דווקא חובה להמשיך ולהבליט את "מאפייני הרשע" כדי שנצליח, לצדם, לקדם גם מסרים מהותיים הנגזרים מהשואה.

שאלות אפשריות לקידום הדיון בשלב זה:

האם השואה היא אירוע יהודי, אירוע "שלנו" או שמדובר באירוע טראומתי של האנושות כולה? האם מדינת ישראל (כמדינת העם היהודי) זכאית ליחס מסוים מהעולם בשל השואה (למשל, הזכות להחזיק בנשק גרעיני)? האם גרמניה מחויבת להוכיח לנו ולעולם כי השתנתה? (למשל, באמצעות תמיכה מדינית וכלכלית בישראל) האם העובדה שהעם היהודי עבר את השואה מחייבת אותנו, כמדינת העם היהודי, ללמד גם על רצח עם שעברו ועוברים עמים אחרים (מומלץ שהמנחה יגיע לשיחה עם

בשלב השלישי של השיחה ננסה להבין מהם אותם תובנות, מסרים וערכים הנגזרים מהשואה וכיצד הם רלוונטיים וניתנים ליישום בחיינו. נשאל אילו זכויות מקנה לנו השואה והאם היא מטילה עלינו גם חובות. בהצגת שתי השאלות הללו יש לבקש מהקהל להתייחס לחובות ולזכויות החלות עלינו הן כבני אדם באשר הם, הן כפרטים בעם היהודי (או כחברה הישראלית) והן כחברה. מומלץ לדון תחילה בשאלת הזכויות בלבד, ולקיים דיון קצר בעניינה; ורק לאחר מכן להפנות לקהל שאלות בנוגע לקיומן של חובות המוטלות עלינו בעקבות השואה.

ידע בסיסי מוקדם בעניין זה. קראו למשל על שואת הארמנים, על רצח העם ברואנדה, ביוגוסלביה לשעבר ובגואטמלה) ? האם חלה על מדינת ישראל חובה מיוחדת לפעול כנגד השמדת עם בכל מקום שבו היא מתרחשת בשל העבר שלנו (מומלץ לקרוא מעט על מדיניותה של ישראל ביחס לשואת הארמנים) ? האם חלה עלינו חובה מיוחדת בכל הנוגע ליחס כלפי מיעוטים בשל האופן שבו נהגו הנאצים במיעוט היהודי באירופה (כאן ניתן להעלות, בין השאר, את הסוגיה הפלסטינית, את סוגיית הפליטים ומבקשי המקלט ואת מעורבותה של ישראל במקרים של רדיפת מיעוטים ברחבי העולם).

* הארה: אין כל צורך שהשיחה תסתיים במסקנות חד משמעיות. ניתן ואף רצוי שהשיחה תסתיים עם מחשבות וסימני שאלה, אותם ייקח כל אחד מהמשתתפים לביתו ולהמשך חייו.

כולה, יהודים ולא יהודים, בעקבות השואה? האם על ישראל חלות חובות אלה באופן מיוחד או שאולי השואה דווקא מזכה אותה בחובות מופחתות?

השלב האחרון: מה בין הרצוי והמצוי – האם אנו מנצלים את הזכויות המגיעות לנו כתוצאה מהשואה? האם אנו ממלאים את החובות המוטלות עלינו? האם ואילו חובות מוטלות על האנושות

שיחה רביעית: שואה מעצבת

מבוא:

שיחה זו תתמקד במקומה של השואה בדמותה של החברה הישראלית, ותבקש להבין כיצד משפיעה השואה על אופיים של הישראלים, כפרטים וכקבוצה. נתחיל בדיון אודות חלקה של השואה בהקמת מדינת ישראל ובהשפעתה על עיצוב ישראל והישראליות בשנותיהן הראשונות. נמשיך בחיפוש אחר אירועים, אמונות וערכים המהווים כיום דבק מאחד ומכנה משותף בחברה הישראלית (בין אם הם נגזרים מהשואה ובין אם לא). לבסוף, ננסה להרכיב סט של אירועים, אמונות וערכים, שעל בסיסם היינו רוצים לעצב את פניה של החברה הישראלית בדורות

הבאים. נשאל את עצמנו כמה ממרכיבי הסט הזה הינם תולדה ישירה או עקיפה של השואה.

ממה מתחילים?

השיחה תפתח בדיון אודות חלקה של השואה בהקמת מדינת ישראל. נראה כי אין מחלוקת על כך שהשואה היוותה גורם מרכזי מאוד במימוש הרעיון הציוני והקמת מדינת ישראל, אולם ברצוננו לשמוע את עמדת המשתתפים במה שנוגע לרמת ההשפעה שהייתה לשואה לא רק על הקמת המדינה, אלא גם על עיצוב דמותן של המדינה ושל החברה הישראלית.

שאלות אפשריות לקידום הדיון בשלב זה:

עד כמה היתה השואה נוכחת במסרים ובהוויה שליוו את הימים שקדמו להקמת המדינה ובשנים הראשונות שלאחר ההכרזה (מומלץ להיעזר במגילת העצמאות ולהקריא קטעים ממנה, תוך ניסיון להבין עד כמה השפיעה השואה על עיצוב הטקסט ובעיקר על החזון שעומד מאחוריו)? האם הקמת מדינת ישראל לוותה בסט של רעיונות, שאיפות וערכים, שנקבע כי יעצבו את דמותה? אם היו כאלה, כמה מהם הינם תוצר ישיר או עקיף של השואה?

בשלב השני ייפתח באמירה של פרופ' אליעזר שבייד, מחשובי

חוקרי [מחשבת ישראל](#): "אפשר לומר, כי הזיכרון הטראומתי של השואה הוא אחד הגורמים המרכזיים, ואולי הבולט שביניהם, המזהים, מאחדים את היהודים בעיני עצמם ובמידה רבה גם בעיני סביבתם..." לאחר הקראת הקטע נשאל את המשתתפים האם יש מי שחולק על אמירה זו, ואם יהיה מי שסיבור כך – נפתח דיון קצר בנושא (סביר שלא יהיו מתנגדים בקהל, וזה לגמרי בסדר. הציטוט של שבייד רק נועד לפתוח את קו המחשבה לקראת ליבת השלב השני).

המשך השלב השני יסב כולו על מעין שאלת-מתודה שתוצג למשתתפים, המבקשת להמחיש את עצמת השפעתה של השואה על דמותה של החברה הישראלית כיום. נפנה למשתתפים ונבקש מהם להמשיל את החברה הישראלית לבן אדם. כעת נשאל אותם אילו תכונות אופי השייכות לאותו אדם הן תכונות שקיבל מהשואה. התשובות של המשתתפים עשויות להיות מגוונות ושונות מאוד, ואין עם כך כל בעיה. כך, למשל, יש שיטענו שהשואה סיפקה תכונות של ערבות הדדית, הומניות והטמעת ערכים של "ואהבת לרעך כמוך"; לעומתם, יש שיגידו שהשואה העניקה לחברה הישראלית תכונות הפוכות, כגון: התקרבות,

מיליטנטיות ואגוצנטריות. כעת נשאל האם יש לאותו "אדם" תכונות אופי בולטות נוספות, שאין להן כל קשר לשואה. באמצעות דיון, נשאל את המשתתפים עד כמה הם מסכימים כי התכונות שהוצעו אכן מאפיינות את החברה הישראלית על מגוון דרמיה (האם השואה שייכת ומשפיעה על הזרמים בצורה שווה? מה לגבי יוצאי ארצות המזרח?), נבחן באמצעות דיון האם אותן תכונות באמת לא קשורות בשום צורה, גם אם עקיפה, לשואה ולזכרה, ואם נגיע למסקנה שאכן כך – ננסה להבין מאין שאובות תכונות אלה (אירוע היסטורי אחר / תולדה של קיבוץ הגלויות / השפעות של מדינות שכנות או של העולם המערבי וכו').

בשלב השלישי נבקש לסכם את השלבים הקודמים ולתהות האם

הגורם המרכזי שמאחד אותנו כחברה ישראלית, כיום ב-2015, הוא השואה והשפעותיה. נשאל האם יש לנו ייעוד משותף (חזון), המחבר בינינו כפרטים לחברה אחת, מעבר להיסטוריה המשותפת שלנו. ננסה להרכיב כקבוצה סט של אירועים, אמונות וערכים, שעל בסיסם היינו רוצים לעצב את פניה של החברה הישראלית בדורות הבאים.

שאלות אפשריות לקידום הדיון בשלב זה: מה הופך אותנו

לחברה מעבר לנוכחות הפיזית יחד? מה הדבק שמשאיר וישאיר אותנו יחד מלבד הצורך הקיומי (הפחד שהיפרדות תוביל לשואה נוספת)? הסכמנו שהשואה השפיעה מאוד על עיצוב אופייה של החברה הישראלית, אך האם מהשואה נגזרות גם תפיסות ערכיות אשר יש להפכן ל"דבק" המחבר בינינו? האם יש לנו חזון משותף

כחברה? האם יש בו חלקים שמנותקים לחלוטין מהשואה? אם אין חזון משותף – האם צריך וניתן לעצב כזה? ממה היינו רוצים שיהיה מורכב החזון המשותף של החברה הישראלית? מה מתוך השואה ניתן וצריך לקחת אל תוך החזון הזה?

הארה: אין כל צורך שהשיחה תסתיים במסקנות חד משמעיות. ניתן ואף רצוי שהשיחה תסתיים עם מחשבות וסימני שאלה, אותם ייקח כל אחד מהמשתתפים לביתו ולהמשך חייו).

*ניתן ואף מומלץ לסיים בציטוט מתוך "קול דודי דופק", מאמרו המפורסם של [הרב יוסף דוב הלוי סולובייצ'יק](#): "האדם הקיים קיום גורלי, קיום מאונס בבחינת 'על כרחך אתה חי', הוא חסר אונים מול הרע, אולם לאדם הקיים קיום ייעודי, קיום פעיל, כשאדם ניצב לעומת הסביבה שהושלך בה

יש תקווה. האדם נולד כאובייקט, מת כאובייקט, אבל ביכולתו לחיות כסובייקט, כיוצר ומחדש, המטביע על חייו את חותמו האינדיבידואלי, והחורג מן האוטומטיות אל הפעילות היצרנית."

*הערה כללית: בשיחה זו המונח "חברה ישראלית" מתייחס לרוב לחברה היהודית בישראל, ואינו מכנס תחתיו גם את קבוצות המיעוטים, המהוות מרכיב בלתי נפרד מהחברה הישראלית. אי דיוק זה נעשה על מנת להקל בהסברת הדיון עצמו ואין בו כל ניסיון להדיר את קבוצות המיעוטים ממקומן בפסיפס הישראלי. אגב, גם סוגיה זו – שעניינה השפעתה הדרמטית של השואה על עיצוב פני החברה הישראלית אל מול העובדה שחלק משמעותי מקרב חברה זו כלל אינם נמנים עם בני העם היהודי – הינה נושא מרתק לדיון.

סיום דבר

הזיכרון לאדם הוא כמו השמרים לעיסה. מתפיח את התודעה, מעצב את הזהות, מחיה את העבר ומאפשר את העתיד.

ההתפתחות הטכנולוגית והשינויים התרבותיים שבעקבותיה, מאיימים על הזיכרון, מערערים על תפקידו, משנים את ייעודו. הרשת האינטרנטית מאפשרת "מיקור חוץ" של הזיכרון. אפשר "להוריד" אותו למחשב, לא צריך לזכור ימי הולדת ותאריכים, לא צריך לזכור אינספור פרטים. המין האנושי החליף את החשש מפני השכחה ביכולות אפסון בלתי מוגבלות. מאפסנים את המידע כדי לשלוף אותו ברגע האמת.

לנגד עיננו מתרחשות שתי תופעות מנוגדות: לא שוכחים ולא זוכרים.

הזהות היהודית מונעת מכוחו של הזיכרון: "זכור את יום השבת", "זכור ליציאת מצרים", "זכור את אשר עשה לך עמלק", ועם ההתחדשות הלאומית, ימי זיכרון לשואה ולחללי צה"ל.

כיצד מיישבים את מרכזיותו של הזיכרון במסורת הלאומית בעולם החדש? זיכרון אינו רק כישרון, תכונה, או יכולת. זיכרון הוא תודעה, השקפה, תפיסה של המציאות. אם נבין שהזיכרון לא מתמקד בעבר כי אם בעתיד, נוכל להחיות אותו ולשמור על מעמדו.

אצל רבים הזיכרון מונע מכוחו של הפחד, מהישרדות. לדידם, הזיכרון הוא כמו צופר אזהרה. זיכרון של הישרדות הוא זיכרון משתק, מקפיא, כזה שעלול לעורר שנאה ונקמה.

זיכרון המונע מכוחו של העתיד הוא זיכרון היוצר תיקון. זיכרון המופנה אל הצדק והמוסר. זיכרון המחויב לתיקון עולם, לביעור הרע, לשלטון של אור וטוב.

זיכרון
בסלון